

Грітченко Т.Я.,
доцент кафедри фахових методик та
інноваційних технологій у початковій школі
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

***Анотація.** У статті визначено сутність понять «інноваційна діяльність вчителя» і «готовність педагога до інноваційної діяльності», охарактеризовано компоненти, що становлять структуру готовності педагога до інноваційної діяльності, доведено, що найсприятливішим періодом формування готовності до впровадження інновацій є час навчання майбутнього вчителя у вищому навчальному педагогічному закладі, розкрито педагогічний потенціал курсу «Теорія та технології галузі «Природознавство»» для формування готовності майбутнього вчителя до інноваційної професійної діяльності на уроках природознавства у початковій школі.*

***Ключові слова:** інновації, інноваційна діяльність вчителя, готовність до інноваційної професійної діяльності, майбутні вчителі початкової школи, вищий навчальний педагогічний заклад, курс «Теорія та технології вивчення галузі «Природознавство»», уроки природознавства у початковій школі, молодші школярі, інноваційні педагогічні технології.*

РЕЗЮМЕ

Т.Я. Грітченко. Формирование готовности будущих учителей к инновационной деятельности на уроках естествознания в начальной школе
***Аннотация.** В статье определена сущность понятий «инновационная деятельность учителя» и «готовность педагога к инновационной деятельности», охарактеризованы компоненты, составляющие структуру готовности педагога к инновационной деятельности, доказано, что наиболее благоприятным периодом формирования готовности к внедрению инноваций является время обучения будущего учителя в высшем педагогическом учебном заведении, раскрыт педагогический потенциал курса «Теория и технологии отрасли «Естествознание»» для формирования готовности будущего учителя к инновационной профессиональной деятельности на уроках*

естествознания в начальной школе.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность учителя, готовность к инновационной профессиональной деятельности, будущие учителя начальной школы, высшее учебное педагогическое заведение, курс «Теория и технологии изучения области «Естествознание»», младшие школьники, уроки естествознания в начальной школе, инновационные педагогические технологии.

SUMMARY

T.Ya. Gritchenko. Formation of Teachers' Readiness to Innovative Activity at Natural Science Lessons in Primary School

Summary. *The article reveals the essence of the concepts of "innovation teachers' activity" and "teacher's readiness to innovative activity"; the components that make up the structure of teacher's readiness to innovative activity are characterized; it is proved that the most favorable period of formation of readiness for innovation is the future teachers' training in the higher educational establishments; the pedagogical potential of the course "Theory and technology of "Natural Science" field" for formation of future teacher's willingness to innovative professional activity on the Natural Science lessons in primary school is disclosed; it is also stated that lectures and workshops contain a detailed analysis of technology that is appropriate to use in the Natural Science lessons, the detailed theoretical content of the course "Theory and technology of "Natural Science" field" and tasks that accompany each topic are studied.*

Key words: *innovations, teacher's innovative activity, readiness to innovative professional activity, future teachers of primary school, higher educational establishment, course " Theory and technology of "Natural Science" field", junior schoolchildren, innovative pedagogical technologies.*

Постановка проблеми. При однакових зовнішніх умовах діяльність учителя початкової школи є різною. Вона визначається потребою педагога відповідати потребам і викликам часу. Таку можливість йому надає інноваційна діяльність, яка є показником високого рівня його професіоналізму, майстерності й відповідальності за результат.

Однак практика доводить, що не всі учителі схвально ставляться до впровадження інновацій у навчальний процес початкової школи. Опір нововведенням чинять, як правило, досвідчені педагоги з великим стажем роботи, аргументуючи це тим, що система проведення уроків, що

складалася у них роками є ефективною, тому змінювати її вони не будуть. А от молоді вчителі, які ще у повній мірі не володіють методичним досвідом, із задоволенням ідуть на експерименти і виявляють інтерес до впровадження нових технологій навчання в освітньо-виховний процес початкової школи. Проте, недостатня поінформованість у галузі педагогічної інноватики, неправильна організація інноваційних процесів, невміння реалізувати на практиці високопродуктивні інноваційні педагогічні ідеї призводить до значної витрати зусиль та часу педагога, а результат такої діяльності виявляється малоефективним.

Тому ми переконані у тому, що якість перебігу інноваційних процесів у сучасній початковій школі безпосередньо залежить від якості підготовки майбутніх педагогів до інноваційної професійної діяльності і формувати готовність майбутнього вчителя початкової школи до неї необхідно ще під час навчання його у вищому навчальному педагогічному закладі.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз наукової літератури свідчить про значну кількість праць вітчизняних науковців, які розглядають проблеми педагогічної інноватики у сучасній теорії і практиці. Зокрема: інноваційний розвиток освіти – Т. Грабовська, В. Даневська, Л. Даниленко, В. Кремінь, В. Кузь, В. Олійник, В. Паламарчук, І. Підласий, М. Талапканич, В. Химинець та ін.; теоретичні основи педагогічних інновацій – В. Беспалько, І. Дичківська, І. Зязюн, О. Киричук, Г. Селевко та ін.; інноваційні системи, технології та моделі навчання – І. Бех, Л. Буркова, А. Машкіна, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Пометун, О. Савченко, Г. Сазоненко, І. Смолюк, Н. Федорова, О. Шпак, В. Шукевич та ін.; педагогічну експертизу інноваційної освітньої діяльності – Л. Буркова, О. Козлова, І. Підласий, та ін.; наукові засади інноваційної освітньої діяльності – Л. Вознюк, Л. Даниленко, В. Паламарчук, В. Химинець та ін.

Професійну підготовку майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій та формування готовності майбутніх педагогів до впровадження нововведень та інноваційної діяльності у своїх дослідженнях розкривають І. Богданов, І. Гаврик, І. Гринчук, О. Козлова, О. Комар, І. Осадченко, Л. Пироженко, О. Пометун, С. Сисоєва, О. Шапран та ін.

Незважаючи на значні здобутки наукових досліджень, які висвітлюють проблеми професійної підготовки фахівців, питання модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у вищому навчальному педагогічному закладі, такий аспект, як система підготовки вчителя до інноваційної діяльності на окремих дисциплінах у початковій школі залишається не достатньо дослідженим.

Отже, з огляду на сказане, нами було сформульовано **мету статті** – розкриття педагогічного потенціалу курсу «Теорія і технології вивчення галузі «Природознавство»» для формування готовності майбутнього вчителя до інноваційної професійної діяльності на уроках природознавства у початковій школі.

Актуальність і доцільність дослідження впливає з його спрямованості на розв'язання суперечностей між потребами шкільної практики та практикою підготовки у вищих навчальних закладах спеціаліста до здійснення інноваційної професійної діяльності у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність вчителя – заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямована, орієнтована на зміну й розвиток навчально-виховного процесу з метою вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики [2, с. 248].

Під готовністю до інноваційної діяльності, І. Дичківська розуміє особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога

мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії.

Структуру готовності педагога до інноваційної діяльності вчена розглядає як єдність мотиваційного, когнітивного, креативного, рефлексивного компонентів, які взаємообумовлені та пов'язані між собою [2, с. 281]. Показниками мотиваційного компонента є пізнавальний інтерес до інновацій та бажання впроваджувати їх на практиці. Реалізація когнітивного компонента особистісної готовності педагога до інноваційної професійної діяльності означає для нього необхідність професійно самовизначитись, тобто визначити норми, модель своєї професії і відповідно оцінити свої можливості [там само, с. 285].

Креативний компонент готовності до інноваційної діяльності виявляється через відкритість до педагогічних новацій, творче мислення, гнучкість тощо. Показником рефлексивного компонента у структурі готовності до впровадження інновацій є сформованість самооцінки педагогом себе як суб'єкта інноваційної педагогічної діяльності.

Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до впровадження нововведень відбувається під час навчання їх у вищому навчальному педагогічному закладі. Саме цей період, на думку психологів, є сенситивним для розвитку у студентів мотиваційно-ціннісного ставлення до педагогічних інновацій.

Вважаємо, що професійній зорієнтованості майбутніх педагогів на інноваційну діяльність сприяє вивчення технологій викладання освітніх галузей Державного стандарту початкової загальної освіти.

Зокрема, на нашу думку, дисципліна «Теорія та технології вивчення галузі «Природознавство»» сприяє формуванню готовності до інноваційної професійної діяльності майбутніх учителів початкової школи на уроках природознавства. У межах курсу студенти дізнаються про принципи, на

яких будується інноваційна поведінка педагога та особливості інноваційної педагогічної діяльності у процесі навчання природознавства молодших школярів.

На лекційних і практичних заняттях здійснюється детальний аналіз технологій, які доцільно використовувати саме на уроках природознавства.

Зокрема, в межах теми «Використання ТРВЗ-технології на уроках курсу «Природознавство»», на лекції ми розглядаємо питання розвитку ТРВЗ-технології в історико-педагогічному контексті; типи відкритих творчих задач; застосування методів розвитку творчої уяви. На практичних заняттях, аналізуючи зміст навчальної програми з природознавства, студенти визначають, які типи творчих задач доцільно використати при вивченні певної теми; самостійно добирають матеріал для відкритих творчих вправ («Рукавичка», «Так – Ні», «Добре – погано») тощо.

У процесі вивчення теми «Використання технології диференційованого навчання на уроках природознавства у початковій школі» студенти знайомляться із сутністю технології та особливістю застосування диференційованих завдань. На практичних заняттях майбутні вчителі вчать добирати навчальні завдання різного рівня складності для учнів 1-4 класів на уроках природознавства, оформлюючи записи у відповідну таблицю:

Тема (клас)	Завдання		
	I рівня складності	II рівня складності	III рівня складності

Під час вивчення теми «Методика застосування таксономії Б. Блума на уроках природознавства у початковій школі» на лекційному занятті вивчається історія створення та сутнісна характеристика таксономії Б. Блума, на практичному занятті – майбутні педагоги проектують

навчальні завдання за таксономією Блума і складають плани-конспекти уроків природознавства, використовуючи таблицю:

Когнітивні рівні	Конкретизовані навчальні цілі	Перелік завдань-запитань, які забезпечують досягнення конкретизованих цілей	Навчально-методичне забезпечення
Знання			
Розуміння			
Застосування			
Аналіз			
Синтез			
Оцінювання			
Домашнє завдання			

Вивчаючи тему «Технологія формування дослідницької поведінки молодших школярів у процесі вивчення курсу «Природознавство», майбутні вчителі дізнаються про сутність дослідницького навчання учнів і на практиці вчать складати завдання з розвитку у молодших школярів уміння бачити проблему, виробляти гіпотези і провокаційні ідеї та навичок експериментування; розробляти вправи для розвитку спостережливості (за методикою О. Савенкова) тощо.

Про сутність інтеграційних процесів та можливості інтегрованих уроків у початковій школі студенти дізнаються на лекції на тему: «Інтеграція знань при вивченні освітньої галузі «Природознавство». На практичному занятті майбутні педагоги, аналізують навчальні програми для початкової школи щодо можливості інтегрування курсу «Природознавство» з іншими дисциплінами. Записи оформляють у вигляді таблиці:

№	Предмети, що інтегруються	Відповідні теми
1 клас		
1		
2 клас		

2		
3 клас		
3		
4 клас		
4		

Вони також вчаться складати план-конспект інтегрованого уроку для 4-го класу і розробляють презентацію до уроку, що склали.

Одна із тем курсу «Теорія та технології вивчення галузі «Природознавство»» вивчає впровадження інтерактивних методів і прийомів навчання на уроках природознавства у початковій школі. Студенти знайомляться із сутністю інтерактивного навчання та структурою інтерактивного уроку. На практичному занятті аналізують навчальну програму щодо можливості використання інтерактивних технологій на уроках природознавства. Записи оформляються у вигляді таблиці:

№	Тема уроку	Інтерактивні технології, що можуть бути використані на уроці	Навчальний матеріал, який опрацьовується за допомогою ІТН

Вивчаючи курс «Теорія та технології вивчення галузі «Природознавство»», майбутні учителі також знайомляться з методикою організації творчого проектування у початковій школі та застосуванням технології проектування на уроках курсу «Природознавство». На практичних заняттях вони аналізують зміст навчальної програми з природознавства, щодо використання різних видів проектів та описують організацію роботи зі створення навчального проекту, обравши один для кожного класу (1-4) за планом:

- 1) тема уроку;

- 2) тема проекту;
- 3) стимулюючий матеріал;
- 4) особливості організації дітей;
- 5) фіксація результатів.

У межах теми «Розвиток критичного мислення учнів початкової школи у процесі навчання природознавства» студенти знайомляться із сутністю поняття «критичне мислення», роллю запитань у критичному мисленні та вчать добирати доцільні стратегії критичного мислення на уроках природознавства.

На самостійне опрацювання студентами винесені теми, пов'язані з особливостями вивчення курсу «Природознавство» за системою розвивального навчання; із застосуванням ігрових навчальних технологій, технологій організації самостійної навчальної діяльності учнів початкової школи; з реалізацією науково-педагогічного проекту «Інтелект України».

Проведене нами опитування студентів V курсу ОКР «Спеціаліст» показало, що вивчаючи курс «Теорія та технології вивчення галузі «Природознавство» вони навчилися добирати ефективні прийоми організації пізнавальної діяльності молодших школярів засобами сучасних освітніх технологій, вибирати оптимальні методи та методичні прийоми навчання з метою ефективного досягнення дидактичних цілей у конкретних педагогічних ситуаціях цілісного процесу засвоєння знань та ціннісних орієнтирів курсу «Природознавства»; розробляти плани-конспекти уроків з курсу «Природознавство» із використанням різних педагогічних технологій; застосовувати на практиці набуті теоретичні знання.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, вищезазначене свідчить про те, що курс «Теорія та технології вивчення освітньої галузі «Природознавство» у повному обсязі дає майбутнім учителям початкової школи теоретичні знання та формує практичні уміння

і навички застосування інноваційних технологій на уроках природознавства у початковій школі, і таким чином сприяє формуванню мотиваційного, когнітивного, креативного, рефлексивного компонентів готовності до інноваційної професійної діяльності. Проте проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів поставленої проблеми. Вимагає подальшого дослідження і детального вивчення вплив педагогічної практики на формування готовності майбутніх учителів початкової школи до інноваційної професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васютіна Т. М. Модернізація змістово-технологічного забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації змісту освітньої галузі «природознавство» / Т. М. Васютіна, Л. І. Телецька // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2015. – № 5 (49). – С. 188–194.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : Навчальний посібник / Дичківська І. М. – К : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор та укладач Н. П. Наволокова. – 2-ге вид.. – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – 176 с.
4. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для студентов пед. вузов и системы повышения квалификации пед. кадров / [Е. С. Полат, М. Ю. Петров; ред. Е. С. Полат]. – М. : Изд. центр «Академия», 2001. – 272 с.
5. Освітні технології : навч.-метод, посіб. / [О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська; заг. ред. О. М. Пехоти]. – К. : А.С.К., 2003. – 255 с.
6. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: В 2 т. Т. 1. М.: НИИ школьных технологий / Г. К. Селевко. – 2006. – 816 с. (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»).
7. Сходінками творчості. Методика ТВРЗ в початковій школі / Автори-упорядники: О. В. Лесіна, В. П. Теличук. – Х. : Вид. група «Основа»: + Тріада+, 2007. – 112 с.
8. Чепіль М. М. Педагогічні технології : навч. посіб. / М. М. Чепіль, Н. В. Дудник. – К. : Академвидав, 2012. – 224 с.